

SPRÁVY

Problematika dištančného vzdelávania v Liečebno-výchovnom sanatóriu Poľný Kesov

Správa prináša charakteristiku liečebno-výchovného sanatória. Opisuje výchovno-vyučovací proces a odbornú starostlivosť deťom s poruchou pozornosti a aktivity, vývinovou poruchou učenia a hyperkinetickou poruchou. Identifikuje sa prezenčná a dištančná forma vyučovania, podporené prezentácie pre žiakov a práca so žiakmi pomocou terapeutických metód a preventívnych programov. Výsledky dištančnej formy vzdelávania poukázali na schopnosti / neschopnosti žiakov vedieť sa samostatne pripravovať na vyučovanie a byť cieľavedomým pri plnení povinností, na správanie sa detí v domácnosti, rešpektovanie zákonných zástupcov a na schopnosť / neschopnosť dodržiavania režimu a pravidiel.

Liečebno-výchovné sanatórium patrí k špeciálnym výchovným zariadeniam. Jeho charakteristiku vyčleňuje vyhláška č. 323/2008 Z. z. – vyhláška o špeciálnych výchovných zariadeniach.

V súčasnosti v Slovenskej republike funguje šesť štátnych liečebno-výchovných sanatórií a jedno súkromné. Poskytujú odbornú pomoc deťom vo veku šesť až šesťnásť rokov s diagnózami ako porucha pozornosti a aktivity, vývinové poruchy učenia a hyperkinetická porucha. Každé sanatórium v zmysle školského zákona a vyššie uvedenej vyhlášky poskytuje odbornú, psychologickú a psychoterapeutickú starostlivosť, ale aj výchovu a vzdelávanie. V rámci výchovno-vzdelávacej činnosti sa postupuje podľa dvoch vzdelávacích programov, a to vzdelávacieho programu pre žiakov s poruchami aktivity a pozornosti a vzdelávacieho programu pre žiakov s vývinovými poruchami učenia. Do zariadenia prichádzajú deti, u ktorých bola ambulantná starostlivosť nepostačujúca. Dĺžka pobytu je stanovená na tri až dvanásť mesiacov. V prípade neodkladného opatrenia alebo výchovného opatrenia na žiadosť centra pre deti a rodiny či neodkladného opatrenia na žiadosť úradu práce, sociálnych vecí a rodiny býva pobyt ohraničený dobou šesť mesiacov súdnym rozhodnutím.

Dňa 1. 9. 2018 bola zriadená základná škola ako súčasť Liečebno-výchovného sanatória Poľný Kesov. Maximálny počet žiakov v triede je osem, čo zároveň korešponduje s výchovnou skupinou. Zariadenie je stavané pre šesť výchovných skupín, t. j. 48 žiakov. Žiaci sú do výchovných skupín rozdelení podľa diagnóz. Na základnej škole sú žiaci zaradení do skupín podľa ročníkov. V školskom roku 2020/2021 boli vytvorené dve triedy siedmakov. Vzhľadom na to, že počet šiestakov a siedmakov prevýšil počet žiakov, ktorých možno prijať do jedného ročníka, zároveň je spojený 6. a 7. ročník základnej školy a 7. a 9. ročník základnej školy. Žiakov vyučujú pedagógovia všeobecno-vzdelávacích predmetov. Svoju kvalifikáciu si doplnili špeciálnou pedagogikou. Zároveň v zariadení pracujú aj odborní zamestnanci – psychológovia a zdravotná sestra, vychovávateľa (denní), pomocná výchova (nočná) a ostatní pracovníci zodpovedajúci za chod zariadenia.

Keďže základom na poskytnutie kvalitnej odbornej starostlivosti o dieťa v zariadení je určenie správneho individuálneho prístupu k dieťaťu a uplatnenie vhodnej metodiky v závislosti od diagnózy a patologických javov u dieťaťa, vo vzdelávacom procese sa uplatňujú viaceré špeciálnopedagogické postupy. Uprednostňuje sa názorné vyučovanie, viacnásobné opakovanie, vyučovanie na základe tvorby pojmových máp a zároveň individuálny prístup k dieťaťu, pretože podpora zo strany pedagóga musí byť účelná a zároveň efektívna. Intenzívne sa pracuje v rámci vyučovacieho procesu aj na predmetoch terapeuticko-korekčné cvičenia a rozvíjanie špecifických funkcií, ktoré vedú psychologičky a špeciálni pedagógovia. Žiaci pracujú s odbornými zamestnancami a pedagógmi na téme, ktorá sa výrazne dotýka ich osobnosti. Zamýšľajú sa nad sebou, svojím konaním, rozhodovaním sa v danej chvíli, učia sa správnym návykom a schopnosti vedieť sa ovládnuť aj vo vyhrotenej situácii. Žiaci s vývinovými poruchami učenia pracujú na hodinách rozvíjania špecifických funkcií so špeciálnym pedagógom. Predmet je podporným predmetom pre slovenský jazyk a literatúru a matematiku. Psychologičky pracujú s koncentráciou pozornosti žiaka pomocou hier: *Ideme do Tatier, Žiarovky, Kto som? Telefón*; zapojením hier určených na rozvoj pamäti a zmyslov: *Hra so spinkami, Rozprávky s použitím Orffových nástrojov, Kufor*; hrami na rozvoj neverbálnej komunikácie: *Rozprávajte sa spolu bez slov, Sochy*; hrami na rozvoj emócií, empatie, relaxácie, inteligencie a inými hrami. U piatakov je možnosť použitia výchovno-preventívneho programu na rozvoj multikultúrnej tolerancie žiakov proti násiliu v školách – *Srdce na dlani*.

Otázka dištančného vzdelávania bola plne otvorenou otázkou počas prvej vlny šíriacej sa pandémie Covid-19. Na základe celoplošného uzatvorenia škôl zo dňa 12. 3. 2020 na celom území Slovenskej republiky boli žiaci Základnej školy ako súčasť Liečebno--výchovného sanatória Poľný Kesov odoslaní do domáceho prostredia. Dňa 20. 4. 2020 bolo zriadené v priestoroch zariadenia karanténne centrum na pomoc reedukačnému centru a diagnostickému centru Nitrianskeho a Trenčianskeho kraja pre deti na úteku. Rozhodnutím ministra školstva o obnovení školského vyučovania, aktualizovaným dňa 29. 5. 2020, bolo karanténne zariadenie zrušené a dňa 1. 6. 2020 sa obnovilo vyučovanie v zariadení pre 5. ročník a pre deti, ktoré boli pridelené do zariadenia na základe súdneho rozhodnutia. Vyučovalo sa v dvoch triedach. Ostatní žiaci boli vzdelávaní dištančne. Využívala sa prevažne metóda jasného a stručného výkladu, korelácia s inými tematickými celkami, výklad nadväzujúci na predchádzajúce učivo a metóda názorného vyučovania. Demonštrácia je vhodnejšia ako memorovanie poznatkov. U mladších žiakov sa uprednostňovala novosť a prekvapenie pri výklade učiva. Učivo všetkých ročníkov druhého stupňa základnej školy bolo dovysvetľované v rámci letnej školy počas troch týždňov v auguste. O letnú školu prejavilo záujem pätnásť žiakov z tridsaťšesť.

Obdobie šírenia pandémie a uzatvorenie zariadení viedlo k myšlienke nájsť spôsob, ako realizovať oba vyučovacie predmety formou dištančného vzdelávania. Pôvodný zámer zasielania tém a vypracovania odpovedí k otázkam na danú tému nepriniesol žiadny efekt. Opakovali sa telefonáty od zákonných zástupcov o zlej a nevládnuteľnej situácii, keď dieťa v domácom prostredí takúto formu nezvládalo.

Po zriadení online prístupu k žiakom sa naskytla možnosť priamej konzultácie s dieťaťom. Online sedenia so psychológom v rámci terapeuticko-korekčných cvičení zlepšili prácu dieťaťa v domácom prostredí, utlmili sa emotívne prejavy negativistického postoja voči matke/otcovi, eliminovala sa agresia u detí. Deti nadobudli pocit kontroly zo strany vedenia liečebno-výchovného sanatória a zároveň pochopili, že ich výsledky v polroku a na konci školského roka budú zosumarizované aj s ohľadom na fungovanie dieťaťa/žiaka v domácom prostredí.

Prax v zariadení ukázala, aké výrazné rozdiely sú medzi deťmi v rámci rozvoja osobnosti z pohľadu schopnosti koncentrácie a osvojovania si morálnych návykov. Počas online výučby je preto nevyhnutná práca so zákonným zástupcom, realizovaná formou komunikácie prevažne so psychológom, vedúcou výchovy, zdravotnou sestrou a riaditeľkou liečebno-výchovného sanatória, v prípade potreby aj s triednymi učiteľmi. Stretávame sa s deťmi, ktorých duševný stav poznačil rozchod/rozvod rodičov, ďalej so situáciami, keď dieťa videlo vraždu svojej matky, vnímalo smrť otca, či bolo týrané (fyzicky alebo psychicky). Tridsať percent detí pochádza z centier pre deti a rodiny, ide o deti v náhradnej rodinnej starostlivosti, ale aj o deti v pestúnskej starostlivosti či deti v adopcii. Pri kontakte so zákonnými zástupcami je dôležitý vstupný rozhovor – zmapovanie najväčších ťažkostí, oboznámenie sa s prácou dieťaťa v domácom prostredí, ako aj reakciou na opatrenia ohľadom šírenia pandémie. Zákonní zástupcovia často nepriznávajú pravý dôvod agresivity dieťa či útekov dieťaťa z domu. Dištančné vyučovanie v tejto súvislosti nabáda odborný tím liečebno-výchovného sanatória k potrebe skúmania, prečo dieťa koná tak, ako koná, prečo v prezenčnej forme vzdelávania v zariadení spolupracuje a po návrate do domáceho prostredia sa vracia k zaužívaným nežiaducim návykom a reakciám.

Ak sa zamyslíme nad tým, čo je podstatou liečebno-výchovných zariadení, možno konštatovať, že výchovný proces prevyšuje vyučovací proces. V súčasnosti nie je možné realizovať komunitné sedenia, na ktorých je postavený celý systém zariadenia. Komunity sú spätnou väzbou pre dieťa, ponúkajú možnosť sebahodnotenia, vyjadrenia vlastného názoru, postoja, čas na zmenu a pochopenie hodnotového rebríčka a zásad mravného správania v spoločnosti. Práve online hodiny pod vedením psychologičiek a riaditeľky liečebno-výchovného sanatória sú v súčasnosti náhradou za komunitné sedenia. Dieťaťu je potrebné neustále pripomínať, že návrat do kmeňovej základnej školy (do ktorej sa neustále pýta a žiada návrat) je možný až po zmene u neho samého. Žiadne dieťa sa do liečebno-výchovného sanatória nepýtalo samo. Prichádza na žiadosť základnej školy, prípadne kompetentných úradov. Iba v ojedinelých prípadoch žiada zákonný zástupca prijatie sám, teda bez žiadosti kmeňovej základnej školy. Úlohou liečebno-výchovného sanatória je pripraviť dieťa na návrat do kmeňovej základnej školy, aby pochopilo, kde robilo chybu.

Cieľom zariadenia je aj prevencia voči závislostiam. Pri online rozhovoroch s deťmi alebo zákonnými zástupcami často vyjdú na povrch aj priznania o predčasnom sexuálnom živote dievčat, o konzumácii alkoholu či iných omamných látok. Riaditeľka z pohľadu svojich kompetencií následne poučí dieťa o legislatívnych následkoch jeho konania, zdravotná sestra o dosahu rizika užívania drog, otehotnenia

u dievčat aj následkov správania u chlapcov a odborní zamestnanci pomôžu rodine formou psychologickú intervencie.

Problematické sú aj deti pochádzajúce z centier pre deti a rodiny. Neustála zmena a neistota v sociálnom a citovom zabezpečení vedie k emotívnym výkyvom a zmätenosti u týchto detí. Objavujú sa aj negatívne prejavy, ako krádeže, fajčenie, u dievčat citová väzba na starších mužov, pričom si neuvedomujú nástrahy života a nebezpečnosť situácie. Miera povinností a prístupu k učeniu sa u týchto detí posúva na minimálnu hranicu. Nestabilita sociálneho prostredia a neustále zmeny vedú dieťa k presvedčeniu, že dosiahnutie výborných výsledkov v škole im nepomôže vyriešiť ich sociálnu situáciu. Tu je však potrebná úzka spolupráca so sociálnou kuratelou.

Počas oboch vln pandémie sa realizuje súbežne prezenčná aj dištančná forma vzdelávania. Zriaďovateľ a regionálny úrad verejného zdravotníctva určuje, ktoré deti budú v danom období v zariadení a ktoré zostanú u zákonného zástupcu.

Pilotné dištančné vyučovanie v našom zariadení bolo založené len na zverejňovaní pracovných listov, prezentácií, poštovom doručovaní úloh a písomných či telefonických konzultáciách triednych učiteľov so zákonnými zástupcami, prípadne žiakmi. V súčasnosti sme docielili u jednej tretiny žiakov vyučovanie prostredníctvom online hodín (individuálnych alebo skupinových), ostatní zostávajú pri pôvodnom systéme vypracovávaní domácich úloh. Veľa žiakov pochádza aj zo sociálne slabšieho prostredia, prípadne majú nedostatočne vybavenú domácnosť, sú bez počítača a internetu.

Pre sociálne slabšie rodiny bolo riešením už počas prvej vlny pandémie odosielanie úloh formou listových zásielok. Objavili sa aj prípady, keď deti z centier pre deti a rodiny nemali možnosť online vzdelávania vzhľadom na vybavenie „rodinných buniek“, kde jeden počítač musí postačovať šiestim deťom. Dištančné vzdelávanie sa realizuje opäť aj umiestňovaním úloh na webové sídlo zariadenia, kde sú prehľadne zoradené ročníky a jednotlivé vyučovacie predmety. Učitelia vypracovávajú pracovné listy zahŕňajúce vyučovaciu látku aj učivo, ktoré je potrebné zapísať do zošita, ďalej úlohy a cvičenia. Pri zostavovaní pracovných listov v dištančnom či prezenčnom vzdelávaní je podstatné dodržiavanie zásad primeranosti a individuálneho prístupu, zásady názornosti, priblíženia teórie s praxou, čím je podporená fixačná fáza zapamätávania. Motivačný aspekt je prvkom charakterizujúcim každého pedagóga a poukazuje na jeho pedagogické majstrovstvo. Trvácnosť poznatkov je závislá od postupu opakovania učiva. Podstatné je, aby osvojené učivo nepôsobilo izolovane od ostatných vedomostí, aby si žiaci uvedomili, že je súčasťou sústavy poznatkov, ktoré treba dynamicky využívať.

Hodiny biológie, dejepisu či výtvarnej výchovy sú často vedené projektovým vyučovaním. Vyučovanie slovenského jazyka prebieha cez tematické vyučovanie a medzipredmetové vzťahy. Avšak vždy sa uprednostňuje individuálny prístup – prevažne u žiakov s dysgrafiou, dyslexiou či dysortografiou nie je možné postupovať rovnakým tempom ako so žiakmi s poruchou pozornosti a aktivity.

Pre deti, ktoré prichádzajú s diagnózou vývinová porucha učenia, je liečebno-výchovné sanatórium útočiskom. Individuálny prístup, pomalšie tempo, demonštrácia aj projektové vyučovanie im vyhovujú a títo žiaci odmietajú predstavu návratu do kmeňovej základnej školy. Prosperujú a dosahujú lepšie výsledky ako na pôvodnej základnej škole a prvýkrát sa stretávajú s úspechom a pochvalou na rozdiel od školy, kde predtým boli stredobodom výsmechu. Počas prezenčného aj online vyučovania sú korigovaní pedagógmi, aby dodržiavali správny úchop písadla, sklon písma a sklon zošita. Podstatná je poloha pri sedení počas učenia. Dyslektici neobľubujú čítanie, je pre nich zdĺhavé a náročné. Osvedčila sa metóda výberu ťažko čitateľných slov a cudzích slov, ktoré si dieťa prečíta niekoľkokrát a oboznámi sa s ich významom. Číta sa zväčša pomaly, po častiach. Jednotlivé časti textu dieťa následne reprodukuje, čím začína vnímať obsah prečítaného. U dysortografikov sa objavujú chyby zapisovania interpunkčných znamienok, nedostatočná schopnosť delenia slov na slabiky a problémy pri rozdeľovaní slova. Počas dištančného vyučovania sú zväčša snaživí, pracovití a snažia sa predbehnúť spolužiakov v triede. Aktívni sú i v spätnej väzbe – pri kontakte s pedagógom či pri odosielaní domácich úloh prostredníctvom e-mailov, a to napriek skutočnosti, že nie sú prezenčne v škole a nie je pri nich špeciálny pedagóg.

Pedagógovia vyučujúci slovenský jazyk a literatúru, geografiu a dejepis uprednostňujú vyučovanie pomocou pojmových máp. Zapísanie poznámok do určitého tvaru, obrazca, prípadne schémy pomáha pri následnej vizualizácii učebnej látky. V spolupráci so psychológmi sa v zariadení začína využívať vizualizácia ako jedna z možných metód zapamätávania vzhľadom na to, že sa pri nej používa druhá hemisféra mozgu. Spomínaná metóda zapamätávania je účinná prevažne u žiakov s vývinovými poruchami učenia. Osvedčila sa aj u niektorých žiakov s poruchou aktivity a pozornosti. Platí, že najťažšie sa zapamätávajú izolované poznatky, pri ktorých žiaci nenachádzajú súvislosti. Preto počas popoludňajšej prípravy je dôležité zopakovanie predošlého učiva a poukázanie na nadväznosť tém, prípadne na medzipredmetové vzťahy, a v dištančnom vzdelávaní sa pokračuje v systéme zadávania novej učebnej látky formou pojmových máp. U starších žiakov s poruchou pozornosti a aktivity sa objavujú aj schopnosti vytvárania akronymov – v predmetoch dejepis a biológia, čo je dobrým predpokladom budúceho zvládnutia strednej školy. Starších žiakov priťahuje mediálna technológia, práca s PC, kamerový záznam, fotografia.

Počas druhej vlny pandémie sa niektorí zákonní zástupcovia rozhodli ponechať deti v liečebno-výchovnom sanatóriu. Dôvodom bolo koncoročné slovné hodnotenie, ktoré u detí spôsobilo ľahkovážny prístup k školským povinnostiam. Žiaci, ktorí sa obávali zlej známky, sa snažili vypracovávať úlohy, ale po odsúhlasení slovného hodnotenia pedagogickou radou sa znížil záujem žiakov o domácu prípravu a vzdelávanie. Deti boli preto ponechané v zariadení až do poslednej chvíle – 3. 12. 2020, keď sa rozšírilo ochorenie medzi deťmi aj zamestnancami zariadenia. Následne bolo prezenčné vzdelávanie prerušené vysokou chorobnosťou detí a zamestnancov na COVID-19.

V novom roku bola prezenčná forma realizovaná od 18. 1. 2021, zozatiaťku pre deti umiestnené na základe súdneho rozhodnutia; o dva týždne pribudlo päť detí z Nitrianskeho kraja.

Dňa 15. 2. 2021 na základe rozhodnutia zriaďovateľa prešli opäť všetci žiaci na dištančnú formu vzdelávania a museli sa presunúť do domovov a centier pre deti a rodiny, keďže liečebno-výchovné sanatórium neplní ústavnú starostlivosť.

Dištančné vzdelávanie je pre liečebno-výchovné sanatórium ukazovateľom miery schopnosti samostatnej práce žiaka a schopnosti učiť sa aj v domácom prostredí, ktorého výsledkom je záverečná správa/odporúčanie návratu dieťaťa do kmeňovej základnej školy. Deti bývajú často manipulatívne, zavádzajú rodičov alebo klamú o vypracovaných úlohách. Nie všetci zákonní zástupcovia si skontrolujú a overia pravdivosť tvrdení detí. V niekoľkých prípadoch (napr. keď je zákonným zástupcom stará mama alebo starý otec, prípadne pestún starší ako 60 rokov) nie je kontrola postupnosti odosielania úloh vôbec možná. Pre nás je podstatná komunikácia so zákonnými zástupcami, usmernenie postupu a prístupu k dieťaťu – aby začalo pracovať aj v domácom prostredí, pretože liečebno-výchovné sanatóriá tvoria medzistupeň medzi základnou školou a reedukačným centrom. Internátny typ zariadenia učí deti žiť bez rodičov, zmieriť sa so skutočnosťou, že treba vo svojom živote, v správaní, v prístupe k ľuďom, kamarátom a rodičom, čosi zmeniť. Samota býva pre niektoré deti liekom, pre iné negatívnou skúsenosťou do života – no v období šírenia pandémie zámer dvoj- až trojtýždňových pobytov v zariadení nie je možné uplatniť.

Súčasná situácia je skúškou nielen pre dieťa, ale aj pre pedagóga. Učí nás trepezlivosť, zodpovednosť, samostatnej práci a zručnostiam v používaní informačno-komunikačných technológií.

Jana Jančovičová, riaditeľka LVS
Liečebno-výchovné sanatórium,
Mojmírovská 70, 951 15 Poľný Kesov
e-mail: riad.lvs.polnykesov@gmail.com